

Adrian Biela

XXI Liceum Ogólnokształcące w Krakowie

ORCIDID 0009-0008-8682-2916

DOI 10.35464/1642-672X.PS.2025.4.10

Koła Gospodyń Wiejskich jako przestrzeń budowania bliskości społecznej i aktywizacji potencjału twórczego seniora w środowisku lokalnym

The Country Housewives' Association as a Space for Building Social Closeness and Activating the Creative Potential of Seniors in the Local Community

ABSTRACT: This article shows the importance of the activities of the country housewives' association in building a society of closeness, a civil (active) and relational society. The aim of the article was to illustrate the individual and social capital of the country housewives' association in the process of integrating the local community, while simultaneously activating it across generations. These circles are an indispensable place to counteract social marginalization and even contribute to the fight against the exclusion of specific social groups: women, seniors, local representatives of specific professions. First, the phenomena related to the sense of closeness and its importance in human development (including the elderly) were identified. Next, the concept of social participation was addressed, the fundamental significance of KGW's activities was described, including its role as a guardian of culture, and then, a case study was given of one of the municipalities implementing grassroots initiatives for rural co-creation of social reality. The article refers to the concept of proximity pedagogy, which postulates the creation of strong bonds between an individual and their social environment for the development of that individual, but also of the collective of people around them, especially the residential environment.

KEYWORDS: country housewives' association, proximity, activation, creative potential, social gerontocretion.

STRESZCZENIE: W artykule ukazano znaczenie działalności Kół Gospodyń Wiejskich w budowaniu społeczeństwa bliskości, obywatelskiego (aktywnego), relacyjnego. Przedstawiono indywidualny i społeczny kapitał kół w procesie integracji społeczności lokalnej, przy jednoczesnym jej aktywizowaniu pokoleniowym. Koła te są nieodzownym miejscem przeciwdziałania marginalizacji społecznej, a nawet przyczyniają się do walki z wykluczeniem określonych grup społecznych: kobiet, seniorów, lokalnych przedstawicielek danych profesji. Na początku dokonano identyfikacji zjawisk odnoszących się do poczucia bliskości i jej znaczenia w rozwoju człowieka (także starszego). Następnie odniesiono się do pojęcia partycypacji społecznej, opisano podstawowe znaczenia działalności KGW, w tym rolę strażnika kultury. Następnie na przykładzie jednej gminy zaprezentowano oddolne inicjatywy wiejskiego współtworzenia rzeczywistości społecznej. Artykuł odnosi się do koncepcji pedagogiki bliskości, która postuluje tworzenie silnych więzi między jednostką a jej otoczeniem społecznym dla rozwoju tejże jednostki, ale i kolektywu osób znajdujących się wokół niej, zwłaszcza środowiska zamieszkania.

SŁOWA KLUCZOWE: Koła Gospodyń Wiejskich, bliskość, aktywizacja, potencjał twórczy, społeczna gerontokracja.

Wprowadzenie

Jedną z przestrzeni bliskości relacji społecznych dla jednostki jest jej miejscowość, osiedle, dzielnica, lub w przypadku wsi – przysiółek. Możliwość realizacji siebie i utrzymania kontaktów ze środowiskiem lokalnym jest istotną i nieprzecenioną przestrzenią życia i wzrastania, w tym osób starszych – narażonych na zjawiska marginalizacji społecznej, a nawet wykluczenia społecznego [Pikuła, 2015, s. 66–68]. Umiejętne zagospodarowanie swoich potencjałów twórczych [Ploch, 2016, s. 282–307] w działania na rzecz kół pozwala na „wyrwanie” się z monotonii życia codziennego. Zmęczenie wyzwaniem, obowiązkami i troskami [Urbańska, 2010], bez możliwości pogłębionych więzi i kreatywnych oddziaływań, może odebrać poczucie sensu życia [Kreczko, 2019, s. 45–59] i radość z przeżywanych chwil.

„Więź społeczna jest jedną z cech konstytutywnych grup społecznych oraz oddziaływania na siebie jednostek będących członkami grup” [Szum, 2011, s. 20]. Dlatego ważne jest utrzymywanie relacji w obrębie swojego otoczenia, zwłaszcza tego najbliższego, wiejskiego. W nich może jednostka ukazywać swoją niezwykłość i posiadany naddatek osobowy, potencjał twórczy na rzecz społeczności lokalnej. Grupy lokalnej nie można postrzegać jedynie jako sumy części. W takim rozumowaniu zniknęłoby to, co indywidualne, niepowtarzalne i jedyne. Każda osoba ma swoje niezwykłe i przynależne jej cechy, wiedzę, sposoby zachowania, doświadczenia, pamięć serca [Czerniawska, 2016, s. 107–110] minionych wydarzeń lokalnych. Utrzymywanie więzi społecznych (bliskości lokalnej osób) ma swoje konsekwencje dla jednostki – wyrwanie z samotności i wykluczenia, ale i konsekwencje wspólnotowe – przeciwdziałanie procesom atomizacji i alienacji oraz nierówności społecznym. Ponadto regularna aktywizacja jednostki przyczynia się do opóźnienia

procesów starzenia się i starości. Aktywna jednostka poszerza swoje zdolności i chce się nimi dzielić z innymi, zatem wnosi istotny wkład w rozwój swojej społeczności [Rynkowska, 2016, s. 91], staje się jej pełnoprawnym twórcą.

Kluczowym składnikiem przestrzeni lokalnej jest budowanie wartości tożsamości lokalnej, w skład której wchodzi: identyfikacja z daną społecznością oraz jej kulturą, świadomość istnienia „mnie” oraz „innych”, świadomość funkcjonujących stereotypów, preferencji historycznych, kulturowych, politycznych z określonym dziedzictwem, świadomość dzielących człowieka różnic oraz istniejących podobieństw [Wolski, 2014, s. 78–79]. Dzięki więziom społecznym, a ściślej poczuciu wartości wspólnoty, możliwe jest pełne kreowanie przyjaznej dla każdej grupy rzeczywistości społecznej. Zmiana roli społecznej nie powinna temu faktowi w żaden sposób zaprzeczać. Seniorzy mogą być silnymi integratorami społeczności lokalnej, dobrze ją znając i najmocniej będąc z nią związanymi. Pełnią bowiem rolę stróżów bliskości [Godawa, 2023] międzyludzkiej przy wykorzystaniu lokalnej tradycji.

Poczucie przynależności do określonej społeczności zmniejsza poczucie subiektywnego zagrożenia [Rozwadowski, 2014, s. 244]. Wpływa zatem na skalę indywidualnego bezpieczeństwa jednostki, która może identyfikować się z grupą, razem z nią decydować o różnych sprawach i mieć kontrolę nad realizacją poszczególnych zadań. Nie ma obaw, że na jej temat będą wypowiedać się wszyscy poza nią samą.

Partycypacja społeczna

Wieloczynnikowe i wieloaspektowe wsparcie społeczne seniora w projektowaniu siebie jest możliwe i musi odbywać się tylko i wyłącznie przy założeniu kolektywności i integralności (bliskości) środowiska naturalnego jednostki [np. Olejniczak, 2013]. Jest to także wymóg istnienia zrównoważonego i partycypującego społeczeństwa jako całości.

Partycypacja społeczna, czy też obywatelska, jest niczym innym jak udziałem w podejmowaniu i realizacji decyzji podejmowanych razem [Schimanek, 2015, s. 3]. Kluczową rolę odgrywa w niej niezachwiany dialog społeczny między jednostkami. W Polsce obserwuje się nikłe zainteresowanie uczestnictwem w zebraniach dotyczących spraw lokalnych, od udziału w posiedzeniach rad gmin, po zebrania osiedlowe, wiejskie czy dzielnicowe. Seniorzy nie są w tym aspekcie jakąś osamotnioną grupą wiekową. To trend naszego społeczeństwa. Dlatego tak kluczowe jest rewitalizowanie sił społecznych w celu ożywiania struktury lokalnej [Czerwińska-Rojek, 2011] na podłożu politycznym, społecznym, gospodarczym oraz kulturalnym.

Pobudzanie kapitału senioralnego do udziału w lokalnej działalności może odbywać się różnymi drogami, od zwyczajnego informowania o wydarzeniach w postaci ogłoszeń, przez docieranie wirtualne do tzw. „zalogowanych” seniorów, aż do tworzenia liderów aktywności lokalnej, którzy swoją żywiołowością i spontanicznością będą namawiać i zachęcać do aktywności, spełniania siebie, swoich marzeń [Biela, 2017, s. 106–117].

Aktywność lokalna, a zwłaszcza globalna [Szczepański, Ślęzak-Tazbir, 2010, s. 25–29], jest odpowiedzią na alienującą i defaworyzującą niektóre grupy (z racji potencjalnej mniejszej użyteczności czy sprawczości) kulturę globalną. Pomoc seniorowi to nie tylko instrumentalne okazywanie solidarności w postaci bezpośredniego zaangażowania darczyńcy w polepszenie losu podmiotu, to nie tylko wsparcie duchowe czy emocjonalne, ale także informowanie o możliwościach uczestnictwa i sposobach tworzenia tego, co bliskie, a zarazem wspólne.

Mikroświat, w którym funkcjonuje jednostka, ma bezpośredni wpływ na jej jakość życia. Od skali zdolności do współpracy i do organizowania czy mobilizowania wzajemnych sił zależy, w jakim kierunku pójdą działania, również te odnoszące się do sytuacji senioralnej – czy dana społeczność będzie przykładem przestrzeni gerontofobicznej, bojącej się działać razem z osobami starszymi, lub gorzej (w mojej ocenie) – gerontoobojętnej, niewidzącej seniorów, spychającej ich poza margines, czy też ku przestrzeni dostrzegającej ich poprzez ich animowanie i wykorzystywanie ich potencjału twórczego, rozumiane w sensie pozytywnym, jako działanie na rzecz rozwoju otoczenia, które nazwałbym gerontokreacją.

Istotne jest zaczynanie od budowania przyjaznych relacji sąsiedzkich, o czym pisze Marek Niezabitowski [2010], które pozwala zapełniać codzienną próżnię relacji społecznych. Najbliższym „obcym”, do którego może się odezwać senior jest jego sąsiad. Możliwość „zdrowych” relacji sprawia, że w sytuacji poczucia osamotnienia, bądź niezrozumienia ze strony rodziny, może on zwrócić się właśnie do swojego sąsiada, zwłaszcza jeśli jest jego rówieśnikiem. Niepokojącym faktem jest jednak skala ogólnospołecznego zaufania do innych osób. Trzy na pięć osób (62%) wyraża postawę braku zaufania wobec innych, w tym do sąsiadów [CBOS, 2024]. Innym z kolei zagrożeniem, szczególnie dostrzeganym w dużych ośrodkach aglomeracyjnych, jest nieznanostwo swoich sąsiadów i brak potrzeby zapoznawania się z nimi. Może to w istotny sposób zakłócać relacje społeczne (bliskość) wśród osób mniej mobilnych, a szczególnie zupełnie niemobilnych i bez członków rodziny w gospodarstwie domowym, czy też bez umiejętności informatycznych.

Znaczenie Kół Gospodyń Wiejskich

Na obszarach wiejskich (choć także w ośrodkach miejskich) osobliwą formą uczestnictwa w społeczności i oddawania się na jej rzecz są, poza organizacjami parafialnymi, Ochotniczymi Strażami Pożarnymi i świetlicami środowiskowymi, prężnie działające Koła Gospodyń Wiejskich (KGW).

Z danych Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczych wynika, iż w Polsce zarejestrowanych jest ponad 17 tys. kół. Największy udział procentowy dotyczy województw mazowieckiego (14,05%), wielkopolskiego (13,13%) i lubelskiego (10,84%). Najniższy zaś udział KGW zanotowano w województwach opolskim (1,91%), lubuskim (2%) i pomorskim (2,69%)¹.

Raport z 2014 roku informuje, iż połowa (49%) kół działa w sposób nieformalny, 36% jest zrzeszonych, a tylko 15% zarejestrowanych jako stowarzyszenie, dlatego realna liczba tych organizacji może znacznie się różnić od oficjalnych danych². Sytuacja prawna KGW uległa zmianie w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat. Od 2018 roku istnieje Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich³.

Historia ich działalności jest przebogata. Mimo luźniejszej formy organizacyjnej, większego otwarcia i elastyczności, nie brakuje odwołań do spuścizny minionych lat. Prawie połowa KGW inspirowane jest działaniami poprzednich kół (44%), co trzecie deklaruje kontynuację poszczególnych działań (32%), a co piąte odwołuje się bezpośrednio do historii „starych” kół i ją pielęgnuje (18%). W ramach działalności KGW zdecydowanie dominują czynności kulinarne oraz związane z rękodziełem i sztukami plastycznymi (odpowiednio 92 i 77%). Coraz częściej jednak koła uczestniczą we wspólnych zajęciach edukacyjnych – co trzecie koło; co czwarte prowadzi zespół śpiewaczy. W odniesieniu do promocji i transmisji kultury regionalnej 22% prowadzi działalność propagującą lokalne produkty, 10% rekonstruuje historię i tradycję regionu, a 7% współorganizuje wydarzenia świąteczne i imprezy o charakterze ogólnym, które prezentują na zewnątrz tradycję określonego obszaru kraju⁴.

¹ Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczych, *Koła gospodyń wiejskich stan na dzień 11-06-2025*, https://www.coig.com.pl/wykaz_lista_kola-gospodyn-wiejskich_w_polsce.php [dostęp: 15.09.2025].

² Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia”, *Koła Gospodyń Wiejskich nie tylko od kuchni. Raport z badania*, Warszawa 2014, s. 11.

³ Zob. Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich, krkgw.arimr.gov.pl [dostęp: 15.09.2025].

⁴ Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia”, *Koła Gospodyń Wiejskich nie tylko od kuchni. Raport z badania*, Warszawa 2014, s. 15–19.

Udział w lokalnych imprezach (np. dożynkach) deklaruje 96% KGW. Za organizatorów takich wydarzeń podaje się aż 73% kół. Zazwyczaj są to festyny, dni smaków regionalnych, na których prezentowane się potrawy określonego regionu, dni seniora, dni dziecka. 70% kół uczestniczy w konkursach lokalnych na poziomie swojej gminy. Dla porównania – w konkursach powiatowych współczynnik ten jest aż o 24% niższy⁵. Ogólna działalność KGW jest najbardziej dostrzegana w najbliższym otoczeniu, zaczynając od wioski po gminę. Im dalszy szczebel organizacyjny, tym zaangażowanie spada.

Koła Gospodyń Wiejskich aktywnie współpracują z samorządem gminnym. Z urzędem gminy jest to 81% współpracujących, z lokalnymi instytucjami kulturalno-oświatowymi 67%, z Ochotniczymi Strażami Pożarnymi 54%, z parafiami 40%, innymi organizacjami trzeciego sektora ok. 14%. Ten ostatni współczynnik nieco dziwi, ale i świadczy o pewnej niezależności tej formy organizacyjnej. Niezależność ta często wyraża się też zamykaniem się niektórych kół na współpracę z innymi takimi organizacjami w okolicy. Jedynie ponad 40% wyraża chęć współpracy z innymi KGW. Do największych problemów ich członkinie zaliczają stan finansowy (54%) oraz brak wsparcia ze strony gminy i problemy frekwencyjne (po 23%)⁶. Na brak młodych członkiń narzeka co piąta organizacja. Warto w tym miejscu dodać, że KGW nie zrzeszają jedynie starsze osoby, działają w nich osoby z młodszych grup wiekowych. Podobnie należy obalić mit, że KGW to tylko organizacja feministyczna. Sam zauważam, że panie coraz szerzej włączają do swoich działań mężczyzn, głównie mężów.

Podstawową formą finansowania kół są składki członkowskie (67%), kolejno dotacje gminne (61%). Duże wsparcie udzielają mężowie (50%) oraz ich córki (43%)⁷. Mężowie coraz częściej biorą na siebie odpowiedzialność za cięższe prace, np. w czasie organizacji festynów, dożynek i innych imprez.

Strażnik przekazu tradycji

Inspiracją działań KGW, jak opisują Magda Biejat i Katarzyna Wójcikowska, jest tradycja [Biejat, Wójcikowska, 2015, s. 103–104]. Andrzej Klimczak nazywa je „strażnikami tradycji” [Klimczak, 2015, s. 5]. Pierwszym odwołaniem do tradycji jest samo istnienie tej formy organizacji z jej historią i wypracowanymi formami pracy, a drugim jest kierunek poczynań nastawiony na pielęgnowanie tego, co „swojskie” w gąszczu tego, co komercyjne

⁵ Ibidem, s. 22.

⁶ Ibidem, s. 22–24.

⁷ Ibidem, s. 25–27.

i sztuczne. W mojej ocenie jest to najistotniejsza funkcja KGW – poprzez aktywizację członków, dochodzenie do budowania tożsamości lokalnej i jej ochozce promowanie na zewnątrz, cieszenie się tym, bycie z tego dumnym i nie wstyżenie się zwyczajów (w tym tych kulinarnych) przed resztą społeczeństwa. To buduje prawdziwą świadomość przynależności do określonego miejsca i określonej społeczności. Jest nie tyle formą folkloru, utartego schematu regionalnego, co emanacją siebie zakorzenionego w przestrzeń, w której da na osoba się znajduje.

Wspomniana edukacja w ramach KGW pozwala na zaspokajanie „głodu” wiedzy coraz częściej wyrażanego przez członkinie i członków. Nie chcą być oni jedynie utożsamiani z czynnościami kulinarnymi, śpiewem, tańcem i lokalnymi zabawami, chcą coraz świadomiej poruszać się po realiach współczesności, wymieniają się poglądami, zapraszają ciekawe osoby do dyskusji, prowadzą fora i blogi tematyczne, organizują wieczorki z książką, wyjeżdżają na wycieczki krajoznawcze. O wartości edukacyjnej KGW pisała w 1981 roku Maria Urbaniak, opisując ich działalność w latach 1905–1918. Uważała, że obok zaangażowania kulturalnego i gospodarczego, edukacja stanowi filar ich pracy [Urbaniak, 1981, s. 60]. Zamykanie ich w kategoriach działalności przyparafialnej i kuchennej nie jest uprawnione. Jest wyrazem stereotypu i partrzenia na tę organizację w sposób prześmiewczy. KGW jest także miejscem wychowania do wartości [Leśniak-Moczuk, 2011, s. 42] i wychowania do życia we współczesnej wsi, poprzez pokazanie młodym osobom, jak można żyć regionem, żyć we wspólnocie i dobrze przy tym się bawić.

Przykład działań gminnych

Spółeczność lokalna to także samorząd terytorialny. Samorządowa społeczność lokalna ma swoje wyodrębnione terytorium, władzę, prawo, więzi emocjonalne, mechanizmy współpracy, wspólne cele, tożsamość [Schimannek, 2014, s. 12] wyrażoną np. w symbolach gminnych. Jako część struktury państwa prowadzi swoje polityki włączania seniorów do działań na rzecz jej rozwoju. Nazywane są one lokalnymi politykami senioralnymi. Jako przykład oddolnych ruchów w obrębie samorządu chciałbym przywołać Gminę Igołomia-Wawrzeńczyce (na wschód od Krakowa w kierunku Sandomierza), z którą mogłem współpracować.

W gminie tej to seniorzy (w większości) organizują swoje działania. Istnieje 12 KGW w prawie wszystkich miejscowościach gminy, z tego jedynie pięć zarejestrowanych jest w Krajowym Rejestrze Kół Gospodyń Wiejskich. Są to: Stowarzyszenie Kobiet Koło Gospodyń Wiejskich w Igołomii,

Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich Wsi Pobiednik Mały w Pobiedniku Małym, Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich Wsi Tropiszów w Tropiszowie, Koło Gospodyń Wiejskich Koźlica w Koźlicy i Koło Gospodyń Wiejskich Aktywnych Mieszkańców Odwiśla w Odwiślu⁸. Pozostałe działają jako organizacje nieformalne.

Z inicjatywy działaczek kilka lat temu utworzono Gminny Zarząd KGW. Do istnienia powołano także Stowarzyszenie Odnowa Wsi Wawrzeńczyce⁹, w skład którego wchodzi w większości kobiety w okresie późnej dorosłości. Organizowane są pikniki rodzinne, loterie, konkursy, grillowiska, zabawy sportowe, święta okolicznościowe. W ostatnim czasie Stowarzyszenie pozyskiwało środki na projekt „Wawrzyniecki kwietnik – przykład tradycyjnego ogródka podkrakowskiej wsi”. Jest to projekt na rzecz rewitalizacji ogródka przykościelnego z funkcją rekreacyjno-wypoczynkową służącą wszystkim mieszkańcom gminy.

W gminie funkcjonuje Koło Emerytów i Rencistów, które za motto obrało sobie słowa „Starzy ludzie poruszają się wolniej, ale wiedzą lepiej, do kąd zmierzają”¹⁰. Swoją siedzibę ma w gminnym Centrum Kultury i Promocji w Igołomii-Wawrzeńczykach, które udostępnia pomieszczenia na rzecz różnych akcji, mających na celu zrzeszanie i integrowanie emerytów oraz umacnianie ich więzi między sobą i otoczeniem.

Seniorzy organizują się w orkiestrze dętej „Hejnał”¹¹, Związku Hodowców Gołębi¹², Kole Wędkarskim Proszowice-Wawrzeńczyce¹³, Kole Łowieckim „Sarenka” w Wawrzeńczykach¹⁴, Stowarzyszeniu Wspierania Aktywności Lokalnej w Stręgorzycach¹⁵, Stowarzyszeniu Folklorystycznym „Kuźnia”¹⁶,

⁸ Zob. Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich, <https://krkgw.arimr.gov.pl/> [dostęp: 16.09.2025].

⁹ Stowarzyszenie Odnowa Wsi Wawrzeńczyce, <http://odnowawawrzezczyc.igwa.pl/art,40,dofinansowanie-z-powiatu-krakowskiego> [dostęp: 16.09.2025].

¹⁰ Koło Emerytów i Rencistów, <http://ckip.igwa.pl/p,74,kolo-emerytow-i-rencistow> [dostęp: 18.09.2025].

¹¹ Orkiestra dęta „Hejnał”, <http://ckip.igwa.pl/p,77,orkiestra-deta> [dostęp: 18.09.2025].

¹² Związek Hodowców Gołębi, <http://www.0204.pl/> [dostęp: 18.09.2025].

¹³ Koło Wędkarskie Proszowice-Wawrzeńczyce, <http://ckip.igwa.pl/p,80,kolo-wedkarskie> [dostęp: 18.09.2025].

¹⁴ Koło Łowieckie „Sarenka” w Wawrzeńczykach, <http://ckip.igwa.pl/p,75,kolo-lowieckie> [dostęp: 18.09.2025].

¹⁵ Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Lokalnej w Stręgorzycach, <http://ckip.igwa.pl/p,81,stowarzyszenie-aktywnosci-w-stregorzycach> [dostęp: 18.09.2025].

¹⁶ Stowarzyszenie Folklorystyczne „Kuźnia”, <http://ckip.igwa.pl/p,82,stowarzyszenie-folklorystyczne-kuznia> [dostęp: 18.09.2025].

Stowarzyszeniu „Dobranowice wczoraj – dziś – jutro”¹⁷ oraz zespole „Alebabki”¹⁸. W 2016 roku, dzięki staraniom seniorów, utworzono Uniwersytet Trzeciego Wieku¹⁹, działający jako stowarzyszenie.

Piecze, opiekę i zaplecze dla wszelkich działań senioralnych daje Centrum Kultury i Promocji Igołomia-Wawrzeńczyce. Wszystkie inicjatywy są dobrowolnym, świadomym i dobranym przez seniorów repertuarem aktywności.

Dostrzec można ogromny potencjał osobowy i społeczny seniorów w gminie. Najwięcej aktywności odnosi się do sfery społecznej i kulturowej. Coraz więcej uwagi poświęca się zajęciom poprawiającym kondycję zdrowotną. Organizowane są wyjazdy niezwiązane z miejscami kultu religijnego. Zapraszane są osoby spoza regionu oraz organizowane są zajęcia edukacyjne. O ile KGW są zakorzenione w gminie, o tyle wymienione stowarzyszenia powstały w ciągu ostatnich kilku lat i ich praca dopiero nabiera kolorytu i rozpędu. Ogromna potrzeba i zaangażowanie seniorów, wsparcie osób znających problematykę starzenia się i starości, okolicznych aktywistów, pracowników urzędu gminy, księży, lekarzy i innych osób znaczących stało się zaczynem większej zmiany na rzecz aktywności i bliskości mieszkańców tejże gminy.

Wnioski

Programy wspierające samorządy winny dążyć do działań wobec procesu starości oraz wobec konkretnych osób starszych [Kuś, Szwed, 2012, s. 313] jednocześnie. Nie mogą zatrzymywać się na którejś perspektywie. Kompleksowość lokalnego wsparcia domaga się także protekcji, prewencji, partycypacji i promocji [Szarota, 2010, s. 206]. Ochrona, zapobieganie, aktywizowanie i zmiana wizerunku społecznego starości oraz osób starszych to cztery komponenty racjonalnego działania profilaktyczno-naprawczego, które wykorzystuje kapitały indywidualne uczestników określonej wspólnoty, a zarazem pozwala starszej jednostce rozwijać się i tworzyć projekcje na temat swojego „dziś” i „jutra”.

Wykorzystanie kapitału wymaga jednak usłyszenia głosu seniora i stworzenia możliwości artykułowania jego potrzeb, uwag, propozycji rozwiązań, ponieważ jest on najlepszym znawcą tematu, nie tylko z racji posiadanego doświadczenia, ale znajdowania się w określonej sytuacji. Dlatego istotne jest

¹⁷ Stowarzyszenie „Dobranowice wczoraj – dziś – jutro”, <http://ckip.igwa.pl/p,118,stawarzyszenie-dobranowice-wczoraj-dzis-jutro> [dostęp: 18.09.2025].

¹⁸ Zespół „Alebabki”, <http://ckip.igwa.pl/p,78,zespol-alebabki> [dostęp: 18.09.2025].

¹⁹ UTW w Wawrzeńczycach, <http://ckip.igwa.pl/art,71,uniwersytet-trzeciego-wieku-metoda-aktywizacji-i-integracji-osob-starszych> [dostęp: 18.09.2025].

funkcjonowanie w obrębie gmin Rad Seniorów [Klaman, 2016] lub innych form partycypacyjnych w projektowaniu rzeczywistości senioralnej i ogólnie – społecznej. Rady takie mogą bezpośrednio programować działania polityki senioralnej danej gminy, w tym pomagać w upowszechnianiu spuścizny KGW, tworzeniu ich więzi ze społecznością określonego terenu.

Koła Gospodyń Wiejskich stały się zatem nie tylko strażnikami tradycji, ale także oddolną siłą napędzającą zmiany na terenach wiejskich, choć, jak już wspomniano, nie tylko tam, gdyż działają one również na terenach wielkich miast, np. w Krakowie. Pobudzając członków do tworzenia kultury i aktywności na określonym terenie (też tej dobroczynnej), są łącznikiem tejże społeczności. Tworzą więzi dzięki wykorzystaniu potencjałów twórczych starszych wiekiem liderów społecznych [Prokopowicz, Drzewiecki, 2021]. Są zatem sposobem na budowanie społeczeństwa obywatelskiego, ale tego zintegrowanego, czującego potrzebę bycia ze sobą [Godawa, 2025]. Miejsce to jest zatem katalizatorem walki z procesami wykluczenia społecznego.

Dzięki analizie problemu, możemy dojść do wniosku, iż przestrzenie, w których działają KGW są mniej narażone na gerontofobię i gerontoobojętność. Stawiają na społeczną gerontokreację – pojęcie autorskie, określające otwartość otoczenia na kapitał senioralny w budowaniu odpowiedzialnego społeczeństwa wspólnotowego, dostrzegającego drugą jednostkę i wspierającego ją w rozwoju. Pojęcie to określa sferę aktywnego wykorzystania potencjału twórczego osoby starszej. Nie należy go mylić z gerontokracją, gdyż nie ma mowy o dominacji pokolenia seniorów, ale ich uczestnictwie w tworzeniu rzeczywistości na tych samych zasadach, przy wsparciu organizacyjnym, oddolnym.

Możliwość ukazania swojego potencjału twórczego jest naturalnym mechanizmem wsparcia poczucia sensu życia. Oddziałuje bezpośrednio na bilans własnego życia, ocenę jego jakości, koherencję w zależności od położenia życiowego [Izdebski, Polak, 2013, s. 188–194]. Utrzymanie kreatywności w ostatnim okresie życia jest bowiem narzędziem budowania dobrostanu [Radzińska, 2025, s. 164–170], a to jest kluczowym mechanizmem profilaktyki senioralnej, o którą zabiegamy z uwagi na wydłużające się życia i związane z tym wyzwania starzenia się społeczeństw.

Bibliografia

- Biejat M., Wójcikowska K. (2015). O roli tradycji we współczesnej działalności kół gospodyń wiejskich. *Wies i Rolnictwo*, 1(2)
- Biela A. (2017). Marzenia jako wyznacznik subiektywnego poczucia jakości życia osób starszych. *EXLIBRIS Biblioteka Gerontologii Społecznej. Polish Social Gerontology Journal*, 1(14).
- CBOS (2024). *Zaufanie społeczne, Komunikat z badań nr 40/2024*. Warszawa.

- Czerniawska O. (2016). Pamięć serca. W: M. Halicka, J. Halicki, E. Kramkowska (red.), *Starość. Poznać, przeżyć, zrozumieć*. Białystok.
- Czerwińska-Rojek A. (2011). Wpływ działań rewitalizacyjnych na rozwój społeczności lokalnej. W: B. Skrzypczak (red.), *Rewitalizacja społeczna – od aktywizacji do rozwoju lokalnego*, Radom.
- Godawa G. (2023). *Pedagogika bliskości międzyludzkiej*. Kraków.
- Godawa G. (2025). Fenomen bliskości międzyludzkiej jako inspiracja refleksji naukowej. W: G. Godawa (red.), *Fenomen bliskości międzyludzkiej w założeniach i praktyce życia społecznego*. Kraków.
- Izdebski P., Polak A. (2013). Bilans życia i poczucie koherencji osób starszych w zależności od ich aktualnej sytuacji życiowej. *Gerontologia Polska*, 13(3).
- Klaman M. (red.) (2016). *Rady Seniorów w działaniu!* Warszawa.
- Klimczak A. (2015). *Tradycja, smak i wdzięk*. Rzeszów.
- Kreczko M. (2019). *Poczucie sensu życia osób starszych*. *Praca Socjalna*, 5(34).
- Kuś M., Szwed M. (2012). Realizacja potrzeb ludzi starszych a zadania samorządu terytorialnego. *Prace Naukowe Akademii i im. Jana Długosza w Częstochowie*, wyd. specjalne.
- Leśniak-Moczuk K. (2011). Instytucje społeczne w wiejskiej przestrzeni społecznej. *Acta Universitatis Lodziensis*, 37.
- Niezabitowski M. (2010). Relacje sąsiedzkie i wsparcie społeczne osób starszych w środowisku zamieszkania. *Przegląd Socjologiczny*, 4.
- Olejniczak P. (2013). Wsparcie społeczne i jego znaczenie dla osób starszych. *Pielęgnacja Zdrowia Publicznego*, 3.
- Pikuła N.G. (2015). Samotność czy wykluczenie społeczne seniorów? *Praca Socjalna*, 4.
- Ploch L. (2016). Stymulowanie pozytywnego nastawienia życiowego starszych osób z niepełnosprawnością poprzez aktywizację twórczą. *Student Niepełnosprawny. Szkice i Rozprawy*, 16.
- Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” (2014). *Koła Gospodyń Wiejskich nie tylko od kuchni*. Raport z badania. Warszawa.
- Prokopowicz P., Drzewiecki S. (2021). *Lider wystarczająco dobry. 12 lekcji autentycznego przywództwa na czasy niepewności*. Gliwice.
- Radzińska M. (2025). Kreatywność jako narzędzie budowania dobrostanu osób w starszym wieku. *Gerontologia Polska*, 33.
- Rozwadowski M. (2014). Bezpieczeństwo społeczności lokalnych oraz działania zmierzające do jego poprawy. *Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Polityka – Refleksje*, 15.
- Rynkowska D. (2016). Rola i znaczenie aktywności społecznej seniorów. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia*, 41(2).
- Schimanek T. (2014). Społeczność lokalna i jej potrzeby. W: K. Cibor (red.), *Nowy standard działania w zakresie współpracy międzyinstytucjonalnej przy wykorzystaniu narzędzi ekonomii społecznej*. *Materiały szkoleniowe*, Warszawa.
- Schimanek T. (2015). *Partycypacja obywatelska w społeczności lokalnej*. Warszawa.
- Szarota Z. (2010). *Starzenie się i starość w wymiarze instytucjonalnego wsparcia*. Kraków.
- Szczepański M.S., Ślęzak-Tazbir W. (2010). Region i społeczność lokalna w perspektywie socjologicznej. *Górnośląskie Studia Socjologiczne. Seria Nowa*, 1.
- Szum E. (2011). Wspólnota lokalna czy zbiorowość terytorialna? Wnioski z badań nad samorządem terytorialnym, w kontekście relacji między lokalizmem a globalizmem. *Rozprawy Społeczne*, 5(1).
- Urbaniak M. (1981). Koła Gospodyń Wiejskich Stowarzyszenia Zjednoczonych Ziemianek w latach 1905–1918. *Acta Universitatis Lodziensis*, 3.

Urbańska J. (2010). *Zmęczenie życiem codziennym. Środowiskowe i zdrowotne uwarunkowania oraz możliwości redukcji w sanatorium*. Poznań.

Wolski A. (2014). Percepcja przestrzeni w społeczności lokalnej. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 24.

Źródła internetowe

Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczych, Koła gospodyń wiejskich stan na dzień 11-06-2025, https://www.coig.com.pl/wykaz_lista_kola-gospodyn-wiejskich_w_polsce.php.

Koło Emerytów i Rencistów, <http://ckip.igwa.pl/p,74,kolo-emerytow-i-rencistow>.

Koło Łowieckie „Sarenka” w Wawrzeńczycach, <http://ckip.igwa.pl/p,75,kolo-lowieckie>.

Koło Wędkarskie Proszowice-Wawrzeńczyce, <http://ckip.igwa.pl/p,80,kolo-wedkarskie>.

Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich, <https://krkgw.arimr.gov.pl/>.

Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich, krkgw.arimr.gov.pl.

Orkiestra dęta „Hejnał”, <http://ckip.igwa.pl/p,77,orkiestra-deta>.

Stowarzyszenie „Dobranowice wczoraj – dziś – jutro”, <http://ckip.igwa.pl/p,118,stowarzyszenie-dobranowice-wczoraj-dzis-jutro>.

Stowarzyszenie Folklorystycznr „Kuznia”, <http://ckip.igwa.pl/p,82,stowarzyszenie-folklorystyczne-kuznia>.

Stowarzyszenie Odnowa Wsi Wawrzeńczyce, <http://odnowawawrzenzyc.igwa.pl/art,40,dofinansowanie-z-powiatu-krakowskiego>.

Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Lokalnej w Stręgoborzycach, <http://ckip.igwa.pl/p,81,stowarzyszenie-aktywnosci-w-stregoborzycach>.

UTW w Wawrzeńczycach, <http://ckip.igwa.pl/art,71,uniwersytet-trzeciego-wieku-metoda-aktywizacji-i-integracji-osob-starszych>.

Zespół „Alebabki”, <http://ckip.igwa.pl/p,78,zespol-alebabki>.

Związek Hodowców Gołębi, <http://www.0204.pl/>.